

Eläköön anarkistinen kansanvalta!

MARTÍN-BARBERO, Jesús. *Communication, Culture and Hegemony. From the Media to Mediations*. Sage, London/Newbury Park/New Delhi 1993. Käännös Elizabeth Fox ja Robert White. 245 s.

Tässä angloamerikkalaisen kulttuurin lu-
vatussa maassa viestinnän tutkijoiden
tieteellinen peruskirjallisuus tulee eng-
lantilaiselta kielialueelta. Sitä sitten höys-
tetään eksoottisilla muodikkaila nimillä,
Saksasta ja Ranskasta etupäässä. Kehi-
tysmaiden tutkimukselle meillä on stere-
otypia valmiina, myönnämmepä sen ää-
neen tahi emme. Se on — mielenkiintois-
ta, sanotaan nyt vaikka näin, kun ei keh-
taa vanhanaikaiseksi tai empiristiseksi
nimittää. Mutta hyväähän ne Etelän elä-
vät tarkoittavat, kehitystä, vaikka sekin
tuppaa menemään poskelleen kuten
suomalaiset kalastuslaivat Dar-es-Saa-
laamin satamassa.

Stereotypiassa on nimeksi totta. Toki
muutama Amerikoissa koulutettu kehi-
tysmaalainen tekee kotiin palattuaan
seuraavat 20 vuotta sitä surveytä, jota
60-70 -luvun keskilännessä opetettiin,
ymppää mukaan kehityssanastoa ja tar-
poo prosenttiviidakossa. Tutkimuksen
pysähtyneisyyden opimme ehkä ym-
märtämään pikapuoliin paremmin, kun
meilläkin kirjastojen uutuusluettelot pu-
ristuvat puoleen entisestään rahapulan
vuoksi. Useimmissa Afrikan maissa ulko-
mainen tutkimuskirjallisuus on kautta ai-
kain luokiteltu ylellisyystavaraksi. Ilman
ns. Unescon kuponkeja ei tuoreempaa
kirjallisuutta ole näihin maihin saatu juuri
ollenkaan, ja Unescon rahojen supis-
tuessa ja kirjojen hintojen kohotessa pil-
viin kuponkienkin merkitys on kutistunut.
Lamanaikaisessa itsesääälissä kipristele-
väle Pohjoisen tutkijakunnalle tekisi yli-

päättään hyvää nähdä, millaisin henkisin
ja materiaalisin edellytyksin tutkimusta
kehityksissä väännetään. Henkinen
uusiuutuminen tuppaa jäämään sivum-
malle, kun professorinkin palkka riittää
elättämään perheen korkeintaan viikon
kuukaudessa, lehtoreista nyt puhumat-
takaan. Loppuajan elannoksi täytyy kas-
vattaa lehtiä, sikoja ja kanoja ja etsiä
niille palan painiketta yliopiston ajalla ja
autolla.

Todistus pohjaa siis stereotyyppiille on
jonkin verran tarjolla, mutta luokittelomal-
la kaiken kehityksissä tehdyn tutkimuk-
sen kevyeksi tavaraksi menetämme rik-
kaan ja ristiriitaisuudessaan kiehtovan
kirjallisuuden, joka on nimenomaan kes-
kittynyt viestivään ihmiseen muutoksen
oloissa: muuttuvaan identiteettiin, mo-
derniteetin ja tradition kohtaamiseen,
oraalisen ja painetun kulttuurin jännitteet-
seen. Teknisiä manuaaleja tai 'puhdasta'
valistusta kansainväliseen jakeluun ti-
kuu kehityksistä lopultakin niukasti.
Moderni kehityksissä tehty kehitys-
kommunikaatiotutkimus näkee kehityk-
sen käsitteen mutkikkaampana ja ongel-
mallisempana kuin monet Pohjoisen tut-
kijat, jotka pyristelevät schrammilaista
modernisaatiota vastaan, mutta kantavat
sitä silti nahkansa alla. Tilanne on jännit-
tävä: kehityksmaalainen tutkija saattaa
tuoreempien gurujen puutteessa hyvin-
kin siteerata Schrammia, mutta elää
epälineaarisen kehityksen keskellä ja tuo
siksi tekstiinsä täysin modernisaatiolle
vierasta rosoisuutta, kun taas Pohjoisen
tutkija takertuu toisen siteeraamaan
Schramm-lainaukseen ja sokeutuu itse
näkökulmalle.

Aasialaista viestintäkirjallisuutta on ol-
lut meille tarjolla jo pitkään englannin
kielelläkin, mutta emme ole sitä pahem-
min huomanneet. Uusi afrikkalainen tut-
kimus on nostanut päätään vasta 1980-
luvulla. Latinalaisen Amerikan tutkimuk-
seen olemme perinteisesti suhtautuneet
astetta kunnioittavammin, koska se on
luokiteltu eurooppalaisemmaksi kuin esi-
merkiksi Tran Van Dinhin kiehtovat runon
ja teorian yhdistelmät tai intialainen 'pus-

kaviestinnän' traditio. Mutta meillä on
aina ollut selitys sille, miksi emme juuri
lattarikirjallisuutta lue: kielieste. Vain ani-
harva suomalainen taitaa espanjaa ja
portugalia.

Nyt kieliportti on hetkeksi auennut, sillä
yksi nimekkäimmistä uuden polven latta-
ritutkijoista, kolumbialainen Jesús Mar-
tín-Barbero on julkaissut englanniksi yh-
den nimekkäimmistä teksteistään. Alku-
teoskin ilmestyi vasta 1980-luvun lopulla,
joten kulttuurivaihto tällä kertaa tapahtui
myös varsin sujuvasti. Martín-Barberon
kirja käy muutenkin hyvin kaavoittuneiden
käsitysten murjoksi, sillä tämä kirja
rikkoo stereotyyppiä rajulla kädellä. Eli-
zabeth Fox ja Robert White ansaitsevat
kuntoisuuspalkinnon siitä, että eivät ole
kääntäneet teosta englanniksi sanasta
sanaan, vaan ovat tulkinneet kolumbia-
laistutkijaa, eläneet tekstissä niin, että se
on säilyttänyt rikkautensa ja uhmansa.
Sissisodan hurma on tallella tekstin eng-
lanninkielisessä versiossakin.

Martín-Barberon erityispiirteinä ovat
lukijaa stimuloivat, odottamattomat aja-
tusjuoksutukset, joilla hän käy eräänlais-
ta yhdenmiehen sotaa erilaisia ortodok-
sisia ajattelutapoja vastaan. Epäilemättä
Pohjoisen lukija ei kaikkien nuolien osoit-
teita pysty jäljittämään, mutta tämä ei
lukukokemusta häiritse. Osansa saavat
niin valistusfilosofia, massakulttuuriteo-
ria kuin yksipuinen riippuvuusteoriakin,
vaikka väljästi ottaen Martín-Barbero toki
juuri tämän paradigman piiriin lukeutuu.
Kirjan voikin nähdä tähän asti ehkä sel-
keimpänä Etelässä tehtynä linjanvetona
ensimmäisen polven 'dependistojen' ja
nykyisen kulturalistisen riippuvuusajatte-
lun välillä. Siinä missä ensi polven de-
pendistat kauhistelivat ylikansallisia yhti-
öitä, keskustan eliitti-intressejä ja valtioita
ja samaan aikaan uhosivat luokan, jos-
kus myös kansakunnan puolesta, Mar-
tín-Barbero puhuu hybridisoidun eli se-
kasiköön populaarikulttuurin puolesta ja
pitää ylikansallisuutta epäintresanttina
tutkimuskohteena, joka helposti johtaa
tutkijan hakoteille. Martín-Barbero suh-
tautuu kansaan miltei mystifioiden,

palvoen. Kansakuntaa ja luokkia hän sen sijaan vierastaa; nämä molemmat muutavat kansan helposti massaksi.

Mutta olisi väärin luokitella *Communication, Culture and Hegemony* pelkästään riippuvuusteoreetikkojen keskinäiseksi kissanhännänvedoksi. Martin-Barberoa voi lukea yhtä lailla reseptitutkimuksesta kiinnostunut, sillä reseption ympärillä teksti koko ajan liikkuu, ja kirjan kolmesta osasta vain viimeinen liittyy tiukemmin Latinalaiseen Amerikkaan, muissa kirjoittaja pohtii kulttuuri-identiteetin käsitettä yleisemmin, toki tukeutuen paljolti espanjan- ja portugalinkieliseen kirjallisuuteen, joka harvemmin osuu suomalaisten eteen. Kirjoittajan lukeneisuuteen ei kyllä pääse käsiksi tiukkapipoisinkaan Pohjoisen nirppanokka, sillä kumma kyllä kieliesteet eivät ole rajoittaneet Martin-Barberon tutustumista eurooppalaiseen tai pohjoisamerikkalaiseen tutkimukseen, uuteen ja vanhaan. Kyllä hän Tönniesinsä, Weberinsä ja ennen kaikkea Habermasin ja Williamsinsa osaa; yhtä lailla hänelle on tutua tuore reseptikirjallisuus. Joko latinolla on mainio kielitaito tai espanjankielisellä maailmalla mainio tieteellisen kirjallisuuden käännöspolitiikka.

Martin-Barbero hallitsee alan tutkimuksen, mutta muodikkaiden gurujen rituaalisiteerauksiin hän ei lankea. Hän pohtii, erittelee, on eri mieltä. Skaala on mahtava, valtioteorioista viihteeseen. Martin-Barberon peruskäsitteet ovat kansa, populaari ja yhteiskunnallis-kulttuuriset välitykset. Hän haluaa pelastaa kansan kuoliaaksisyileijöiltä, joita on hänen mukaansa ollut liikkeellä hamasta romantiikan ajasta lähtien.

Toisin kuin valistuksen väki, romantiikka tajusi kansan uhkeat mahdollisuudet, mutta herätti yksioikoisella ihastelullaan myös kansan viholliset — jotka eivät tietenkään halua tulla näin nimetyiksi. Martin-Barbero iloittelee Ortega y Gassetin moralismilla nautittavasti, jos kohta moralismi pilkottaa hänen omastakin argumentoinnistaan.

Kansan vihollisten lista on pitkä ja kiin-

nostavalla tavalla ristiriitainen: kirjoittaja purkaa palasiksi niin Riesmanin, Shilsin, Rosenbergin & Whiten ja McLuhanin kuin Horkheimerin ja Adornon käsitykset kansan rajoittuneisuudesta; vain C. Wright Mills, Hannah Arendt ja Walter Benjamin saavat armon. Aristokraattisessa pessimismissään läntinen sosiologia ja viestinnän tutkimus ovat tajuneet, että yhteiskunnan muutokset ovat syviä, mutta eivät ole kyenneet näkemään sitä, mitä Martín-Barbero nimittää ”mielihyvän ja välttämättömyyden liitosi”. Näin käsitys yhteiskunnasta näivettyä käsitykseksi kulttuurista, ja kulttuuri saa huomaamatta yhtäläisyysmerkit kulutuksen kanssa. ’Populaarista’ tulee pelkkä näppärästi mystinen sana, jolla selitetään kaikki se, johon omat työkalut eivät riitä.

Martin-Barbero pohtii haikeasti Adornon sarkastista käsitystä *kitschistä* ja muodista: kun kriitikko etäännyttää itsensä korkeakulttuurin koturneille, hän päätyy auttamatta etsimään selitystä siitä, minkä ymmärtää kulttuurin alennukseksi. Sellaisista asemista ei ole pienintäkään mahdollisuutta ymmärtää kansan elämän syvää, jatkuvaa, arkista ristiriitaisuutta, joka johtaa aivan omalla logiikallaan tapahtuvaan merkityksenantoon ja symbolien artikulaatioon. Tutkija tekee oharin. Hän ei kykene näkemään logiikkaa elämässä, joka noudattaa erilaista logiikkaa kuin hänen omansa ja hänen tutkimansa kirjallisuus.

Martin-Barberolle populaari on peruskäsite, jonka mukana kaikki kaatuu tai pysyy pystyssä. Hänen käsityksensä kansasta on lainannut paljon aineksia romantiikalta, ja hän uskoo kansan kykyyn muuttaa kulttuuria ’joukkovoimalla’. Tätä on populaari, kansan kulttuuritaitoa, varsin usein hybridiä eli sekasikiötä. Martin-Barbero käyttää mielisti nimeä *mestizaje*, puoliverinen, koska hänen esimerkinsä ovat usein Latinalaisesta Amerikasta. Kirjoittaja kuvailee kuin 1920-luvun neuvostoliittolainen elokuvantekijä massojen vyöryä maaseudulta Latinalaisen Amerikan suurkaupunkien

liepeille. Massoja tarvittiin pyörittämään urbaania teollisuutta ja kauppaa, mutta massat liioittelivat kaikessa: tulivat liian suurin joukoin, vaativat liikaa rahaa ja etuja. Eliitti myöntyi vaarattomaksi kokeemallaan alueella. Se tarjosi sumeilematta joukkoviestinnän tuotteita ja viihdettä. Köyhä sai oikeuden samoihin unelmiin kuin rikkaat. Muuta hän ei sitten saanutkaan, vaikka nimenomaan kansalliseen ja ylikansalliseen viihteeseen on Martín-Barberon mukaan ’rakennettu sisään’ porvarillisen nousun, jatkuvan kasvun periaate. Mutta kansalle annettiin vain unelmat — kun se ryhtyi unelmiaan peräämään, tulivat poliisit ja sotilaat.

Tässä taas kirjoittaja laventaa tarkasteluaan lattareista muuallekin maailmaan. Hän näkee populismin ymmärrettävänä, jopa välttämättömänä ilmiönä: erityisen tyypillisenä Latinalaisen Amerikan oloissa, mutta esimerkkejä eliitin viha-rakkaussuhteesta populismiin hän löytää kosolti muualtakin, marxismista yhtä lailla kuin fasismista. Näiltä osin Martín-Barbero referoi pitkän liudan Latinalaisen Amerikan tutkijoita, jotka ovat vapautuneet vulgaarista, yksinkertaistetusta populismikäsitteestä. Latinalaisen Amerikan jatkuvasti nousevat kansanliikkeet ovat pakottaneet teorian kehittäjät uusimaan käsityksiään, näin ymmärtää Martín-Barbero. Kansanliikkeistä on tullut sosiaalisia toimijoita, eikä populismin halpa leima niitä muuksi muuta. Silloin on järkevää analysoida se leima uudelleen.

Näin tämä mestitsikansa sitten yhdistelee sumeilematta ylikansallista, kansallista ja paikallista, tekee epäpyhiä aliansseja merkityksenannossaan — yhdellä tasolla Martín-Barberon kirja voidaan käsittää *kitschin* ylistyslauluksi, vaikka Martín-Barbero näiltä osin antaa paljon kunniaa José Luis Romerolle, joka on tutkinut paljon ”maasta nousevaa” kansankulttuuria.

Martin-Barbero katsoo, että nimenomaan kansan tulo kaupunkeihin mahdollisti ja legitimoivat Brasilian mustan musiikin nousun. Musiikkiin manifestoitui

'vastarinnan valtavirta', ja se puolestaan avitti kansallisen populismin etenemistä, toki täynnä ristiriitaisuuksia kuten voi odottaakin maassa, jossa toisaalta oli tarjolla maaseutualueiden 'hyvä' kansanmusiikki, toisaalta eurooppalaisen musiikin vahva perinne eliitin keskuudessa ja sitten maaltamuutossa siipensä ansainnut kaupunkien 'paha', kaupallinen ja ylikansallisia vaikutteita vahvasti kantava populaarimusiikki. 'Puhdas' vuoristojen intiaanimusiikki ei enää ole sen aidompaa kuin sekasikiökään, sanoo Martín-Barbero, sillä sen kulttuurinen kaiku pohja on kutistunut yhteiskunnallisen muutoksen myötä. Populaarit välitykset myötäilevät yhteiskunnallista muutosta ja tekevät sen ikäänkuin siedettävämmiksi niille, joille useimmin on langennut pahoinvoijan rooli.

Samanlaisen ajatusjuoksutuksen Martín-Barbero tarjoaa populaarin sanomalehden kehityksestä, esimerkkinä etupäässä Chile ja Argentiina 1920-luvulta nykypäivään. Tässä kirjoittaja — ja lehdistöstä paljon kirjoittanut G. Sunkel, johon Martín-Barbero pitkälti nojaa — korostaa sensaatiolehdistön ja oraalisen narraation sukulaisuutta. Populaarin sanomalehden synty liittyy näin sen tyyppiin jo 1800-luvulla Chilessä levitettyihin julkaisuihin, joita Suomessa on ollut tapana kutsua arkkiveisuiksi. Usein resitaationa turuilla ja toreilla esitetty arkkiveisuaineisto sai maailman muuttuessa yhä enemmän journalistisia tehtäviä, näihin *liras populares* -julkaisuihin tuli kissankorkuiset otsikot ja veret pysäyttävät piirroksot, melodraama pyöri yhä kiihkeämmin kierroksin. Jo kaksikymmenluvulla Chilen lehdistö pyrki hyödyntämään *liras popularesin* suosiota. Syntyi journalistinen hybridi, jonka tarkoitus oli temmata julkisuuden liepeille yhteiskunnan marginalisoituneet jäsenet. Yhdellä tasolla on kiistatta kysymys porvariston halusta manipuloida, yhdellä populaarista, ankeissa oloissa elävänä kansan spontaanista viehtymyksestä melodraaman estetiikkaan. Eliitti ei tätä estetiikkaa havainnut, vaan sen silmissä koko homma

näyttäytyi sairaana innostuksena rikoksiin, pornoon, vulgaariin kielenkäyttöön; tämän sekaan vallankäyttäjät ujuttivat poliittisia sanomiaan mahdollisuuksien mukaan.

Kolumbialaisguru näkee johdonmukaisesti koko ajan joukkoviestinnän sekä poliittisen, kulttuurisen että taloudellisen sfäärin välityksenä ja artikulaationa. Latinalaisessa Amerikassa joukkoviestinnän rooli oli vaihtunut useampaan otteeseen näissä kehyksissä. Ensinnä, suunnilleen 1930-50, mediat tarjosivat populaarille haasteille reitin. Osin joukkoviestinnän avulla massasta tuli kansa ja kansa vähitellen hahmottui kansakunnaksi. Aloite tuli valtiolta, mutta joukkoviestintä oli myös kansan objektiivisten etujen mukainen väylä etujen ajamiseksi. Elokuva oli tässä vaiheessa monissa Latinalaisen Amerikan maissa tärkeä väline, radio kaikissa. Toinen vaihe alkoi vuoden 1960 tienoilla: joukkoviestinnän poliittinen rooli väistyi, ja taloudelliset tekijät nousivat kärkeen, vaikka valtio säilytti vanhan retoriikkansa julkisen palvelun välineistä eritoten sähköisellä puolella. Sananvapauden kylttiä kantava standardoitu 'maailmankulttuuri' saapui slummeihin, koska ylikansallinen tuotanto ja jakelu oli tehnyt sen siedettävän hintaiseksi. Sääntely ei ollut muodissa. Vasta 1980-luvulla syntyi uusia median sisäisiä jännitteitä, kun kaavoittumat etäännyivät isoista kansanosista; kansalliset, alueelliset ja elämäntapapohjaiset representaatioerot eivät enää löytäneet väyläänsä joukkoviestinnässä. Kirjoittaja ennakoi uusien suitsien ilmaantumista, mutta uudelta pohjalta. Valtio tuskin on ainakaan vahvin sanktioiden ja sääntelyjen lähde, vaan toisenmoiset yhteiskunnalliset ryhmittymät. Ja sääntelyn muodotkin voivat olla odottamattomat. Ehkä kansa etsii kokonaan uudet väylät ... Jos side populaariin katkeaa, joukkoviestinnältä katoaa pohja.

Toisen paperille panemana ja tiivistetynä Martín-Barberon mehukkaat ajatusjuoksutukset menettävät monimielisyytään. Hän kirjoittaa perheen muuttunees-

ta roolista, hän analysoi 'developmentalismia', ns. Kolmannen maailman yhteiskuntafilosofiaan ympäröivää laillistettua uskoa paremmasta huomisesta, hän pohtii televisiota, välineiden välinettä, jolla kenties on keinot vapauttaa meidät liiallisesta välinesidonnaisuudesta — Martín-Barbero moittii viestinnän tutkimusta liiasta tiedotustutkimuksesta kautta linjan; elämän arjen analysointi on jäänyt vähälle, kun väki pyöri medioiden ympärillä. Hän pohtii mielestään täysin vääristynyttä 'juu-tai-ei' -tutkimusta uuden teknologian ympärillä. Voi tietysti väittää, että miehellä on etunimensä mukaisesti melkein maaninen into puuttua kaikkeen ja ajatella kaikki uudelleen. Journalismin tutkijaa epäilemättä hämmentää se, että hän näkee sarjafilmin ja journalismin tismalleen samanarvoisina, joskin funktioitaan ja muodoiltaan erilaisina ihmisen arjen osina. Mutta teksti ei ole löysää huuleneitoa vaan tiukkaa, moniaasti mietittyä puhetta, esimerkein dokumentituna — toki esimerkit on kiistatta etsitty kirjoittajan ajatusjuoksua tukemaan.

Kiehtovinta kirjassa on toisaalta se siipaisu meille tuiki tuntemattomien tutkijoiden työhön, jonka Martín-Barbero tarjoaa, toisaalta kirjan perimmäiset ominaisuudet, jotka jäävät päällimmäisiksi: polveileva, 'erilainen' argumentointi, into asiastaan ja huoli maailman menosta. Itse asiassa Jesús Martín-Barbero on perin harvinainen viestinnän tutkija. Hän on optimisti, koska hän uskoo kansaan. Hän on suorastaan sopimattoman innostunut alastaan. Hän tykkää joukkoviestinnästäkin, mitä viestinnän tutkija harvoin ainakaan tohtii julkisesti myöntää. Eikä hän kaihda vastuunottoa, hän melkein pätkä sitä.

Taitaa olla itse asiassa monelle mieleen, että hän on meidän horisontistamme katsottuna niin harvinainen lintu kuin on ja lentelee niin kaukana kuin Kolumbiassa saakka. Silti: maistuis varmaan sillekin — säällisesti annosteltuna, ettei tule hyperventilaatiota.

Ullamaja Kivikuru